

Isk. all. Paedagogiumu részre

II.
12.

IRODALOMTÖRTÉNETI
KÖZLEMÉNYEK

SZERKESZTI

SZILÁDY ÁRON

A BIZOTTSÁG ELŐADÓJA

*

HUSZONKETTEDIK ÉVFOLYAM

MÁSODIK FÜZET

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1912

35

TARTALOM.

	Lap
Toldi előhangja. <i>Bittenbinder Miklós</i>	129
Petőfi »János vitéz«-ének hatása Arany »Toldi«-jára. <i>Dr. Harmos Sándor</i> ...	131
Buda haláláról. <i>Loisch János</i>	152
Mándi Márton István pöre. (Befejező közlemény.) <i>Csűrös Ferencz</i>	175

Adattár :

Valkovszky János, Bárdos János, Fekete Imre egy-egy levele Kazinczy Ferencz-hez. <i>Harsányi István</i>	198
Horváth Istvánnak minden napra szolgáló jegyzőkönyve 1805. eszt. (Második közlemény.) Néh. <i>Széchy Károly</i> másolatából.	206
Vályi K. András életéhez. <i>Kemény Lajos</i>	226
Szegedy Gergely életéhez. <i>Kemény Lajos</i>	228
Bajza József akadémiai munkássága. (Első közlemény.) <i>Viszota Gyula</i>	230

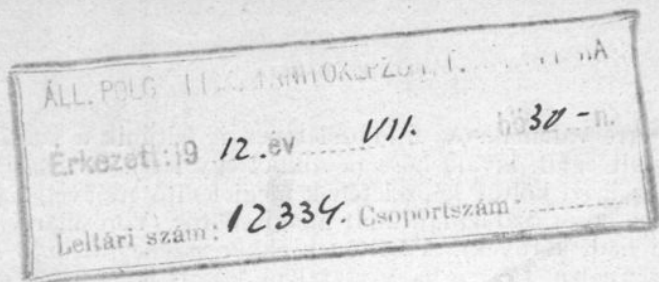
Könyvismertetés :

Császár Elemér : Kisfaludy Sándor, a Kisfaludy-Társaság Költők és Írók cz. vállalatában. Budapest, 1910. <i>Dr. Elek Öszkár</i>	251
--	-----

Irodalomtörténeti repertorium. <i>Hellebrant Árpád</i>	254
---	-----

Az Irodalomtörténeti Közlemények a Magyar Tud. Akadémia Irodalomtörténeti Bizottságának megbízásából és kiadásában jelenik ugyan meg, de tartalmáért egyedül a szerkesztő felelős.

Szerkesztő lakása : *Halas*.

TOLDI ELŐHANGJA.

Arany Toldija keletkezésének lélektanára még nem derítettek elég fényt. Sok elemezni, tisztázni és megoldani való van még ott. E kérdés egyik részére szeretne feleletet kapni az Akadémia most kitűzött Lehr Albert pályázatán. Talán a pályaművek meg fogják világítani számunkra azt a hatást, a melyet Petőfi: »János vitézével« Toldira gyakorolt. Mi ezúttal Vörösmarty hatására akarunk rámutatni, mely eddig, tudomásunk szerint, az Arany-kutatók figyelmét elkerülte. Bizonyára Arany János is olvasta Vörösmarty hősi eposait. Az első művében, Az elveszett alkotmányban az ő stílusát parodizálja. E művét többek között Vörösmarty is megbíráta és épen nyelvezete ellen emelt kifogást. Ítélete sok tekintetben igazságos volt. Az ő szavai új, szebb mű alkotására ösztönözték. Vörösmarty imponált Aranyknak. Sokat adott véleményére, ha nem követte is költészetét. Petőfi János vitézéről mondott dicsérő szavai bizonyára előmozdították azt, hogy Arany második műve ép annak hatása alatt íródott. De az előhangot magának Vörösmartynak hatása alatt dolgozta ki. Tudjuk, hogy Zalán futásának előhangja mennyire költői, s mily nagy hatást gyakorolt korára. Arany előhangjához az eszmét és ennek megírásához a mintát tőle vette, nem pedig csak Ilosvaitól, a mint Lehr Albert iskolai Toldi-könyvében (12. kiad. 77—78. lapok) még gondolja. E mellett bizonyít az, hogy tudomásunk szerint más eposírónál ilyenfajta előhang nem található, másrészt és főképen a tartalmi egyezés. Erről legjobban úgy győződhetünk meg, ha a két szöveget egymás mellé állítjuk.

Mikor Vörösmarty »Zalán futásának« kezdő sorait írja: Éjszaka van. A költőnek eszébe jutnak a rég mult kor szép tettei. Feltűnnek előtte, látja maga előtt a mult nagy századok hőseit, a kik hatalmasok, vitézül csatáznak. A környék dörög a hadizajtól. Kopjáik és kardjaik suhognak a levegőben. (24—31. sorok.) A költő szeme árja e dicső látványra megindul, mert hasonló nemzedék ma már nincs, a régi dicsőség századok óta mélyen sülyedt. Az akkori hősök hatalmasok, dicsőek, nagyerejűek voltak. A mai férfiak azokhoz képest elpuhultak, tehetlenek (1—12. sorok).

Toldi előhangját Arany is valószínűleg este (még pedig őszszel) írta, mert a kezdősorok (Mintha pásztortűz ég őszi éjsza-

kákon) erre vallanak. Az ő képzeletében is feltűnik a századok előtti mult egyik kiváló hőse (a sokból egy lett). Ő is látja és hallja (az igazi költők képzeletének megjelenítő erejével) hatalmas dicső hősét csatázni, a mint hangja dörög (Vörösmartynál: dörög a hadi környék). A költőnek ekkor eszébe jut az ő környezete, a jelen. Hőse a nagy veszélyek között is fényesen megállotta helyét. Ma azonban alig-alig akad hozzá hasonló. Átlag elfajultunk, úgy hogy az olyan férfi csodálatot kelt erejével, fegyverével.

Arany tehát ez előhangban ép úgy siratja és dicsőíti a multat, a mint ezt az epikusok Széchenyi István műveinek hatása előtt tették. Pedig azóta nagyot fordult a világ, a felfogás, az irodalom sora. Toldit is ez új iránynak múzsája ihlette, de az előhang írásakor a régi jelent meg.

Arany természetesen itt is szokásos Rembrandt-szerű megvilágításával félhomályos képet mutat be, a melyen hősi alakja rémlik előttünk. Magát Toldit szoborszerűen domborítja ki. Termetes növésű. A fegyverek, melyek rajta vannak, mind óriásiak. Mikor Arany olyan hatalmas arányokban nagyít, Vörösmarty és a nép képzeletével dolgozik. (Érezhető Petőfi phantasiájának hatása is, különösen a János vitézben szereplő óriások megalkotásával.) Ez az emelkedettség, a nagy arányok kedvelése nem Arany lelki sajátsága (későbbi műveiben alig fedezzük fel), hanem eltanult.

Persze János vitéz hatása már ez előhangban is érezhető. Pl.:

TOLDI: Messziről lobogva *tenger pusztaságon.*

JÁNOS VITÉZ: A *puszta, tenger* feküdt körülötte.

TOLDI: Hallanám *dübörgő hangjait* szavának.

Kit ma képzelnétek *Isten haragjának.*

JÁNOS VITÉZ: Oriások csősze őt érkezni látta.

S mintha ménykő volna, úgy dörgött le rája.

TOLDI: Nem terem ma párja *hetedhét országon.*

JÁNOS VITÉZ: Jancsi már *hetedhét országon* túl jára.

Jelentkezik a népmese, a népies felfogás és nyelv hatása is Petőfi útján (pásztortűz, kit = melyet, ember a gáton, szemfényvesztés stb. stb.).

BITTENBINDER MIKLÓS.